

Türk Çalışma Mevzuatının Geliştirilmesinde Çalışma Meclislerinin Katkısı

Dr. Pir Ali KAYA

Uludağ Üniversitesi - İ.İ.B.F. - Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

GİRİŞ

Çalışma Bakanlığı Teşkilat Yasası ile bir danışma organı olarak, Türk Çalışma Hayatında yer alan "Çalışma Meclisi", çalışma ilişkilerinden kaynaklanan sorunların çözümünde, çalışma hayatının aktörlerini bir araya getirerek uzlaştırıcı, ahenkleştirici ve vizyoncu bir rol oynamıştır. Bugün gelişmiş batı endüstri ilişkiler sistemlerinin yöneldiği, neo-korportarist eğilimler, bu meclislerin oluşturulmasının amaçları arasında yer almıştır. Özellikle günümüzde bile, Türk çalışma hayatının yakalayamadığı üçlü yapıya dayalı müzakere sistemini bu meclisler bünyesinde barındırmıştır. Bundan dolayı da, bağlayıcı nitelikte kararlar alma yetkisi olmadığı halde Türk Çalışma Mevzuatı'nın geliştirilmesinde ve çalışma hayatının diğer sorunlarının tespitinde önemli rol oynamıştır.

Bu çalışmada, çalışma meclislerinin kuruluşu, yapısı ve faaliyetleri hakkında kısa bir bilgi verilmek istemiştir.

1. Çalışma Meclislerinin Kuruluşu

Çalışma meclisi, 28.01.1946 tarihinde kabul edilen ve 30.01.1946 tarihinde yürürlüğe giren 4841 sayılı "Çalışma Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri hakkındaki kanun"un 17 nci maddesinde yer alarak kurulmuştur. 4841 sayılı yasanın 17 nci maddesine göre "Çalışma Bakanının veya Müsteşarın başkanlığı altında bakanlıklardan gönderilecek tam yetkili birer temsilci ile 4792 sayılı kanunun 12 nci maddesinde gösterilen işçi ve işveren temsilcilerinden toplu bir çalışma meclisi kurulur.

Çalışma Meclisi Bakanlıkça belli edilen zamanda toplanır ve çalışma hayatı ile ilgili olmak üzere bakanlıkça verilecek konular hakkında inceleme ve görüşmelerde bulunarak görüş bildirir.

Çalışma Meclisinin Ankara dışından gelen işçi ve işveren üyelerine Bakanlıkça konulacak esaslara göre yolluk ödenir.

4792 sayılı kanununun 25 nci maddesi hükmü Çalışma Meclisine katılacak işçi üyeler hakkında da uygulanır” denilerek Çalışma Meclislerinin nasıl teşekkül edeceği, faaliyetlerinin nasıl olacağı açıkça belirtilmiştir. Ancak daha sonra Çalışma Meclisi 1985 yılında ve 18639 sayılı resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 09 OCAK 1985 gün ve 3146 sayılı “Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun” ile yeniden düzenlenmiştir. 3146 sayılı yasanın 25 nci maddesinde, Çalışma Meclisi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı sürekli kurulları arasında sayılmış, 26 ncı maddesinde ise Çalışma meclisinin oluşumu ve çalışma yöntemi belirtilmiştir.

2. Çalışma Meclislerinin Oluşumu ve Çalışma Yöntemleri

3146 sayılı yasanın 26 ncı maddesine göre “Çalışma Meclisi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanın veya Müsteşarın başkanlığında, Çalışma Genel Müdürü, İşçi Sağlığı Daire Başkanı, Bakanlıklardan ve Devlet Planlama Teşkilatından iştirak edecek birer temsilci, Üniversitelerin İş Hukuku, Sosyal Ekonomi, Sosyal Siyaset, İş Fizyolojisi, İş Sağlığı, İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği, İş Mühendisliği ve gündemdeki konularla ilgili dallarından Yüksek Öğretim Kurulunca seçilecek beş öğretim üyesi, en fazla işçi ve işveren temsil eden konfederasyonlarda her iş kolunda seçilecek işçi ve işverenden meydana gelir.

Çalışma Meclisi, Bakanlıkça tespit edilen gün ve gündeme göre toplanıp, gündemdeki konular hakkında inceleme ve görüşmelerde bulunarak düşüncelerini bildirmekle görevlidir. Çalışma Meclisinin Ankara dışından gelen işçi temsilcileri, meclis toplantılarına katıldıkları sürece izinli sayılırlar. Çalışma Meclisinin Sekreteryaya işleri Çalışma Genel Müdürlüğünce yerine getirilir.” denilerek Çalışma Meclisinin oluşumu ve fonksiyonları açıkça belirtilmektedir. 3146 sayılı yasanın 26 ncı maddesi çok net olarak Çalışma Meclisini bir danışma organı olarak düzenlemektedir. Dolayısıyla Çalışma Meclislerinin aldığı kararlar nitelikleri itibarıyla siyasal erki bağlayıcı özellikte değil, sadece yol göstericidir. Ancak, Çalışma Meclislerini teşkil eden unsurların kaynağı, kararların içeriği ve öngörülen hedefler dikkate alındığında, Çalışma Meclislerinin kamuoyunu demokratik bir zeminde, çalışma hayatının sorunlarına karşı daha duyarlı ve bilinçli bir hale getirme şansına sahip olduklarını söylemek mümkündür.

3. Çalışma Meclislerinin Çalışma Mevzuatına Yaptığı Katkılar

İlk Çalışma Meclisi 1947 yılında olmak üzere, 1995 yılı itibarıyla 8 defa Çalışma Meclisleri toplanmıştır. Bu tarihten sonra Çalışma Meclisleri toplanamamıştır. Teşekkül eden Çalışma Meclislerinin bazıları genel gündemle toplanmış, bazıları ise tek gündemle toplanmıştır. Örneğin; ilk Çalışma Meclisi daha genel bir gündemle toplanırken, 2 nci Çalışma Meclisi başta hizmet akdi olmak üzere iş kanununun genel çerçevesi üzerinde durmuştur. 3 ncü Çalışma Meclisi, toplu iş hukukunun oluşturulması üzerinde yoğunlaşmıştır. 4 ncü Çalışma Meclisi ise, 274 ve 275 sayılı

yasaların uygulanmasından kaynaklanan sorunlar üzerinde durmuştur. 5 nci Çalışma Meclisi istihdam gündemiyle, 6.ncı Çalışma Meclisi ücret politikası, 7 nci Çalışma Meclisi kıdem tazminatı fonu, 8 nci Çalışma Meclisi işsizlik sigortası gündemiyle toplanmıştır.

Yukarıda belirtilen gündemlerle toplanan çalışma meclislerinin Türk Çalışma Mevzuatına yaptığı katkıları kısaca şöyle sıralamak mümkündür;

- * İş kanununun oluşturulması,
- * Asgari ücretin tespiti,
- * Ücretli yıllık izin hakkının tanınması,
- * Sosyal sigortalar sisteminin oluşturulması,
- * Hizmet akdinin feshi,
- * Çalışma süreleri,
- * Yıllık ücretli izin hakkı,
- * İşçi ücretlerinin ödenmesini garanti altına alan önlemler,
- * Sendikal örgütlenme hakkı, bu çerçevede 274 ve 275 sayılı yasaların oluşturulması,
- * Kıdem tazminatı,
- * Sakatların çalıştırılması,
- * İşçi sağlığı ve iş güvenliği,

gibi pek çok konu Çalışma Meclislerindeki, müzakere ve nihayi raporlar çerçevesinde Türk Çalışma Mevzuatında ifadesini bulmuştur. Örneğin bugün 1475 sayılı iş kanununda yer alan “bir hizmet akdine dayanarak herhangi bir işte ücret karşılığı çalışan kişiye işçi denir” tanımı 3 ncü Çalışma Meclisinde tanımlanmıştır. Benzer şekilde 1475 sayılı yasanın 26 ncı maddesinde yer alan sakat çalıştırma zorunluluğu 2 ncü çalışma meclisinde ifade edildiği şekilde yer almıştır. Bugün Türk Kollektif İş Hukukunun genel karakterini oluşturan örgütlenme özgürlüğü, grev ve lokavt ve bu hakların sınırları, doğrudan ILO’nun 87 ve 98 sayılı sözleşmeleri dikkate alınarak 3 ncü Çalışma Meclisinde somutlaşmıştır. Nitekim, 1963 yılında çıkarılan 274 sayılı sendikalar kanunu ve 275 sayılı toplu iş sözleşmesi, grev ve lokavt kanunu 3 ncü Çalışma Meclisinde alınan kararlar dikkate alınarak düzenlenmiştir.

SONUÇ

Çalışma Meclisleri; işçi, işveren, hükümet ve bilim adamlarının bir araya gelerek, çalışma hayatının sorunlarını müzakere ettiği, çalışma bakanlığına bağlı bir danışma organıdır. Bağlayıcı nitelikte kararlar alma yetkisi olmamakla beraber, Türk Çalışma Mevzuatının geliştirilmesinde önemli rol oynamıştır. Sosyal Politika alanında etkin politikalar üretmek için işçi, işveren ve

hükümet temsilcilerini bir araya getirerek Türk Çalışma Hayatına uzlaştırma sistemini getirmeye çalışmıştır.

Özellikle ilk dönemlerde uzman bilim adamlarından yararlanarak, çalışma hayatının dünya gündemindeki sorunları ile ulusal sorunlar arasında ilişki kurulmaya çalışılmış ve etkin çözümler aranmıştır. Nitekim, 1971’de 5 nci Çalışma Meclisinin gündemi belirlenirken doğrudan 1969 yılında Cenevre’de toplanan 54 ncü Uluslararası Çalışma Konferansının gündemine alınan istihdam konusu seçilmiştir.

Ne yazık ki son yıllarda siyasal iktidarlar, istişare kavramını pek olumlu görmediklerinden, Çalışma Meclisi gibi bir kurumu toplamayarak işlevsiz hale getirmişlerdir. Oysa ki bugün bütün gelişmiş endüstri ilişkiler sistemlerinin yöneldiği model, evrensel olarak kabul edilen “üçlü yapı” ya dayalı müzakere ve uzlaştırma sistemidir. Türk çalışma hayatındaki son kurumsal düzenlemeler dikkate alındığında, halen Çalışma Meclisleri teşekkül biçimleriyle evrensel ölçülere en yakın kurumdur. Hatta Türkiye’nin 1992 yılında kabul ettiği, “Uluslararası Çalışma Normları Uygulamasının geliştirilmesinde üçlü danışma hakkında 144 sayılı ILO sözleşme” sinin uygulama şansı bulduğu tek kurumdur.

KAYNAKÇA

BAYDERE, Fuat; “İş Mevzuatına teshirleri bakımından Çalışma Meclisleri”, Sosyal Siyaset konferansları, İSTANBUL, 1966.

ÇALIŞMA BAKANLIĞI, III ncü Çalışma Meclisi, ANKARA, 1962.

ÇALIŞMA BAKANLIĞI, Çalışma Dergisi İstihdam Özel sayısı (Çalışma Meclisi), Cilt 1, Sayı 1 ANKARA, 1972 .

ÇALIŞMA ve SOSYAL GÜVENLİK BAKANLIĞI, Basın Bülteni, ANKARA, 1984.

ÇALIŞMA ve SOSYAL GÜVENLİK BAKANLIĞI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, Çalışma Meclisi ile ilgili not, 18 MAYIS, ANKARA, 1995.

KUTAL, Metin; “VII nci Çalışma Meclisi ve Kıdem Tazminat Fonu Taslağı”, İktisat ve Maliye Dergisi, İSTANBUL, 1984.

SARI, Perihan; “Çalışma Meclisi”, Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi 1, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı ortak yayını, İSTANBUL, 1996.

“İş,Güç” Endüstri ilişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi
“İş,Güç” Industrial Relations and Human Resources Journal

Haziran/June 1999, Cilt/Vol: 1, Sayı/Num: 1, Page: 13-16

ISSN: 1303-2860